

Bezdůvodné obohacení

Bezdůvodné obohacení představuje závazkový právní vztah, z něž pohledávka vzniká tomu, na jehož úkor se jiný bezdůvodně obohatil, a dluh tomu, kdo obohacení získal. Bezdůvodné obohacení patří mezi nároky, u nichž není zákonnou úpravou stanovena splatnost pohledávek vzniklých z tohoto právního titulu a doba plnění je u nich obvykle vázána na výzvu věřitele podle § 563 obč.zák.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 26 Odo 1695/2006, ze dne 22.1.2009)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobců a) H. B., b) B. B., c) A. B., d) V. B., e) J. S., právních nástupců původního žalobce Ing. M. B., posledně bytem P., proti žalovanému B p., a. s., zastoupenému advokátem, o zaplacení částky 151.761,71 Kč s příslušenstvím, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 1 pod sp. zn. 13 C 202/2000, o dovolání žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. ledna 2006, č. j. 13 Co 345/2005-143, tak, že rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 4. ledna 2006, č. j. 13 Co 345/2005-143, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 14. dubna 2005, č.j. 13 C 202/2000-111, ve spojení s opravným usnesením ze dne 15. června 2005, č.j. 13 C 202/2000-124, a opravným a doplňujícím usnesením ze dne 3. srpna 2005, č.j. 13 C 202/2000-128, pokud jimi bylo rozhodnuto o zaplacení částky 86.546,- Kč, s úrokem z prodlení ve výši 15 % z částky 53.000,- Kč od 1. 6. 1998 do zaplacení a z částky 33.546,- Kč od 24. 5. 2000 do zaplacení, a ve výroku o nákladech řízení, se zrušují a věc se v tomto rozsahu vrací Obvodnímu soudu pro Prahu 1 k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Původní žalobce Ing. M. B. (dále též jen „žalobce“) se domáhal (po částečném zpětvzetí žaloby co do částky 12.291,71 Kč) vůči žalovanému zaplacení částky 139.544,- Kč s příslušenstvím s odůvodněním, že částka 105.996,- Kč představuje úhradu za užívání nebytových prostor ve II. patře zadního traktu domu č.p. 828 v P., Novém Městě, Václavské nám. 23 (dále jen „předmětné nebytové prostory“, resp. „nebytové prostory“ a „předmětný dům“, resp. „dům“) za období duben a květen 1998, a zbývající částka úhradu za služby s jejich užíváním spojené.

Obvodní soud pro Prahu 1 (soud prvního stupně) rozsudkem ze dne 14. 4. 2005, č.j. 13 C 202/2000-111, ve spojení s opravným usnesením ze dne 15. 6. 2005, č.j. 13 C 202/2000-124, a opravným a doplňujícím usnesením ze dne 3. 8. 2005, č.j. 13 C 202/2000-128, zamítl žalobu na zaplacení částky 139.544,- Kč (výrok I.), ohledně částky 12.219,71 Kč řízení zastavil (výrok II.), a rozhodl o nákladech řízení (výrok III.). Vzal za prokázáno, že žalobce uzavřel dne 4. 12. 1990 s Bytovým podnikem P., s.p. v likvidaci (dále jen „Bytový podnik“), jemuž k předmětnému domu příslušelo právo hospodaření, smlouvu o nájmu předmětných nebytových prostor (dále „smlouva z 4. 12. 1990“), které měly sloužit k provozování poradenské činnosti, že výše sjednaného nájemného činila částku 79.500,- Kč čtvrtletně, že k uzavření této smlouvy nebyl dán předchozí souhlas příslušného orgánu obce, že rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 10 z 11. 12. 2002, č.j. 8 C 27/2000-64, ve spojení s rozsudkem Městského soudu v Praze z 18. 3. 2004, č.j. 25 Co 469/2003-114, bylo žalobci (v označené věci žalovanému) uloženo zaplatit Bytovému podniku částku 83.612,- Kč s příslušenstvím, představující bezdůvodné obohacení, získané užíváním nebytových prostor na základě neplatného právního úkonu (smlouvy z 4. 12. 1990 - neplatné podle § 3 odst. 4 zákona č.116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, v tehdy platném znění), a to ve výši, kterou

Bytový podnik požadoval (79.500,- Kč za užívání nebytových prostor a nedoplatek za vyúčtování služeb 4.112,- Kč), byť výše obvyklého nájemného za předmětné nebytové prostory v daném místě a čase byla znalcem určena částkou 231.111,- Kč čtvrtletně. Soud prvního stupně vzal dále za prokázáno, že dne 28. 3. 1997 uzavřel žalobce s Nadací českého filmu a společností F. I., spol. s r.o. smlouvu o sdružení pod názvem C. (dále „sdružení“), podle níž poskytl sdružení předmětné nebytové prostory k užívání s tím, že mu bude náležet podíl na hospodářském výsledku sdružení ve výši 146.000,- Kč čtvrtletně, že v období od 1. 7. 1997 do konce května 1998 užíval nebytové prostory žalovaný na základě smlouvy (dále „smlouva o podnájmu“) uzavřené s žalobcem (s vědomím a souhlasem členů sdružení), za což mu měl platit částku 146.000,- Kč čtvrtletně (a úhradu za služby spojené s jejich užíváním), a že žalovaný tuto částku za 3. a 4. čtvrtletí roku 1997 a za 1. čtvrtletí roku 1998 žalobci zaplatil, nezaplatil mu však ničeho za měsíce duben a květen roku 1998, což představuje žalobou požadovanou částku 139.544,- Kč (odpovídající poměrné části čtvrtletního nájemného ve výši 146.000,- Kč). Soud prvního stupně dospěl k závěru, že žalobci nesvědčil právní důvod užívání předmětných nebytových prostor, byla-li nájemní smlouva z 4. 12. 1990 neplatná, a že proto nebyl oprávněn přenechat je platně do podnájmu žalovanému; neplatná je tudíž i smlouva o podnájmu. Posoudil vztah mezi účastníky jako vztah z bezdůvodného obohacení vzniklého přijetím plnění z neplatné podnájemní smlouvy (§ 451 odst. 2 obč.zák.) a dovodil, že žalovaný se na úkor žalobce obohatil užíváním nebytových prostor v dubnu a v květnu 1998, za něž žalobci nezaplatil. Dovodil rovněž, že také žalovaný má vůči žalobci pohledávku z titulu bezdůvodného obohacení, a to ve výši rozdílu mezi částkou 79.500,- Kč čtvrtletně (kterou platil žalobce Bytovému podniku za užívání nebytových prostor) a částkou 146.000,- Kč čtvrtletně (placenou žalovaným žalobci za užívání týchž nebytových prostor), což za 3. a 4. čtvrtletí 1997 a 1. čtvrtletí 1998 činilo částku 198.500,- Kč. V obou případech se jedná o pohledávky stejného druhu, u nichž není započtení vyloučeno, a v době, kdy se setkaly, nebyla žádná z nich promlčena. Vzhledem k tomu, že žalovaný svoji pohledávku vůči žalobci uplatnil v rámci procesní obrany k započtení (u jednání konaného před soudem prvního stupně dne 14. 4. 2005), došlo k zániku pohledávky žalobce započtením ve smyslu § 580 obč.zák. Protože žalovaný ničeho žalobci nedluží, soud prvního stupně žalobu zamítl.

K odvolání žalobce, směřujícímu proti zamítavému výroku I. rozsudku soudu prvního stupně (ohledně zaplacení částky 86.546,- Kč s úrokem z prodlení ve výši 15 % z částky 53.000,- Kč od 1. 6. 1998 do zaplacení a z částky 33.546,- Kč od 24. 5. 2000 do zaplacení), a proti výroku o nákladech řízení, Městský soud v Praze (soud odvolací) rozsudkem ze dne 4. 1. 2006, č.j. 13 Co 345/2005-143, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku I. v odvoláním napadené části, změnil ho ve výroku o náhradě nákladů řízení, a dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení. Odvolací soud shledal správnými a úplnými skutková zjištění soudu prvního stupně, a ztotožnil se i s jeho právním závěrem o neplatnosti smlouvy z 4. 12. 1990 a smlouvy o podnájmu. Přisvědčil i jeho právnímu posouzení vztahu mezi účastníky jako vztahu z bezdůvodného obohacení získaného plněním z neplatného právního úkonu, konkrétně z neplatné smlouvy o podnájmu, jakož i jeho závěru, že pohledávka žalobce zanikla započtením podle § 580 obč.zák. Konstatoval, že žalovaný vznesl kompenzační námitku dne 14. 4. 2005, poté, kdy se pohledávky účastníků setkaly, tj. po okamžiku splatnosti té z nich, která se stala splatnou později. Protože v obou případech šlo o plnění z absolutně neplatného právního úkonu, stala se pohledávka splatná dnem, kdy bylo plnění přijato, což bylo u plnění přijatého žalobcem dne 10. 7. 1997, 10. 10. 1997 a naposledy dne 12. 2. 1998 (v celkové výši 198.500,-Kč). Splatnost této pohledávky nebyla podmíněna žádostí žalovaného, kterou by adresoval žalobci podle § 563 obč.zák., neboť nešlo o závazek ze smlouvy. Pohledávka žalobce za žalovaným – tak, jak ji vyčíslil v odvolání, vycházející z právního názoru soudu prvního stupně (částka 53.000,- Kč za užívání nebytových prostor a částka 33.546,- Kč za nezaplacené služby) – se stala splatnou dne 1. 6. 1998, pokud jde o náhradu za užívání nebytových prostor, a dne 9. 9. 1998 v případě úhrady za služby spojené s jejich užíváním. Námitka započtení, učiněná žalovaným po splatnosti pohledávky žalobce, měla účinky zpětně, k okamžiku jejich střetu, v rozsahu, v jakém se vzájemně kryly; v dané věci, kdy pohledávka žalovaného převyšovala pohledávku žalobce, došlo k zániku celé pohledávky

žalobce, včetně jejího příslušenství. Odvolací soud dále dovodil, že okamžik střetu pohledávek má význam i z hlediska promlčení, neboť jediné v případě, že by vzájemná pohledávka žalovaného byla promlčena již v okamžiku střetu (tj. v dané věci v květnu, resp. v září 1998), mohla by být námitka promlčení vznesená žalobcem, úspěšná. Tak tomu však v dané věci nebylo, a promlčení tedy nenastalo; názor žalobce, že z hlediska promlčení je rozhodující okamžik uplatnění kompenzační námitky, není správný. Se zřetelem k uvedenému odvolací soud potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (v odvoláním dotčeném rozsahu) jako věcně správný.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání, jehož přípustnost opřel o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. s tím, že napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam, neboť odvolací soud posoudil otázku splatnosti pohledávky žalovaného vůči žalobci z titulu bezdůvodného obohacení v rozporu s hmotným právem (s ustanovením § 563 obč.zák), když dovodil, že pohledávka na vrácení plnění z titulu bezdůvodného obohacení získaného plněním z neplatného právního úkonu se stává splatnou již v den, kdy bylo plnění přijato dlužníkem, aniž by k vyvolání splatnosti byla nutná výzva věřitele ke splnění dluhu. S ohledem na to dospěl k nesprávnému právnímu názoru, že v důsledku kompenzační námitky vznesené žalovaným zanikla pohledávka žalobce započtením, i když pohledávka žalovaného nebyla dosud splatná, a nebyly tedy splněny zákonné podmínky pro započtení. V této souvislosti poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2000, sp.zn. 32 Cdo 50/2000, řešící otázku splatnosti pohledávky na náhradu škody, jež má podle jeho názoru obdobný režim jako pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení. Poukazuje na to, že žalovaný ho nikdy nevyzval k vrácení plnění z neplatné smlouvy, přičemž namítá, že vznesená kompenzační námitka takovou výzvou není. Ostatně, i kdyby ji bylo možno považovat za výzvu ke splnění dluhu ve smyslu § 563 obč.zák., stala by se tvrzená pohledávka splatnou až po této výzvě, tj. po 14. 4. 2005; v té době však již byla jednoznačně promlčena. Dále namítá, že žalovaný ve své kompenzační námitce řádně a určitě nevymezil, jakou pohledávku (zejména v jaké výši) uplatňuje k započtení vůči pohledávce žalobce, zároveň ani netvrdil (a ani neprokazoval), kdy se měla jeho údajná pohledávka stát splatnou. Navrhl, aby rozhodnutí soudů obou stupňů byla (v odvoláním napadené části) zrušena a věc byla vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaný se v dovolacím vyjádření ztotožnil s napadeným rozhodnutím i s názorem odvolacího soudu, že ustanovení § 563 obč.zák. nelze aplikovat na případ splatnosti pohledávky vzniklé z titulu bezdůvodného obohacení. Vyjádřil nesouhlas s dovolacími námitkami ohledně promlčení jeho pohledávky a neurčitosti kompenzačního projevu. Navrhl, aby dovolání bylo jako nedůvodné zamítnuto.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) shledal, že dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou - účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), za splnění podmínky advokátního zastoupení dovolatele ve smyslu § 241 odst. 1 a 4 o.s.ř.

Vzhledem k tomu, že dne 25. 4. 2007 žalobce Ing. M. B. zemřel, Nejvyšší soud usnesením ze dne 28. 7. 2008, č.j. 26 Odo 1695/2006-163, rozhodl, že v dovolacím řízení bude pokračováno s jeho dědici, kteří dědictví neodmítli, tj. se žalobci a), b), c) a d).

Nejvyšší soud se po té zabýval otázkou přípustnosti dovolání, neboť toliko z podnětu dovolání, které je přípustné, může být přezkoumána správnost napadeného rozhodnutí z hlediska uplatněných (způsobitých) dovolacích důvodů.

Podle § 236 odst. 1 o.s.ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku odvolacího soudu upravuje ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) a c) o.s.ř.

Ustanovení § 237 odst. 1 písm. b) o.s.ř. přípustnost dovolání nezakládá již z toho důvodu, že rozhodnutí soudu prvního stupně, potvrzené napadeným rozsudkem odvolacího soudu, bylo jeho prvním rozhodnutím ve věci.

Podle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. je dovolání přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí soudu prvního stupně, jestliže dovolání není přípustné podle písmena b) a dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Podle ustanovení § 237 odst. 3 o.s.ř. má rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam zejména tehdy, řeší-li právní otázku, která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo která je odvolacími soudy nebo dovolacím soudem rozhodována rozdílně, nebo řeší-li právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Z toho, že přípustnost dovolání je ve smyslu citovaných ustanovení spjata se závěrem o zásadním významu rozsudku po stránce právní, vyplývá, že také dovolací přezkum se otevírá pro posouzení otázek právních; způsobilým dovolacím důvodem, jímž lze dovolání odůvodnit, je zásadně důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o.s.ř., jehož prostřednictvím lze namítat, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci; není jím naopak důvod, kterým by bylo možné vytýkat nesprávnost skutkových zjištění (§ 241a odst. 3 o.s.ř.). K okolnostem uplatněným dovolacími důvody dle § 241a odst. 3 o.s.ř. nemůže být při posouzení, zda je dovolání přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř., přihlédnuto. Jelikož ve smyslu § 242 odst. 3 o.s.ř. je dovolací soud – s výjimkou určitých vad řízení – vázán uplatněným dovolacím důvodem, jsou pro úsudek, zda rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam či nikoli, relevantní pouze otázky (z těch, na kterých rozhodnutí odvolacího soudu spočívá), jejichž posouzení odvolacím soudem dovolatel napadl, resp. jejichž řešení v dovolání alespoň zpochybnil.

V projednávané věci dovolatel výslovně spojuje zásadní právní význam napadeného rozhodnutí s posouzením otázky splatnosti pohledávky žalovaného vůči žalobci. Dovoláním nebyl zpochybněn právní závěr odvolacího soudu, že jde pohledávku z titulu bezdůvodného obohacení, a proto z něho dovolací soud vychází. Vzhledem k tomu, že dovoláním označená otázka byla odvolacím soudem posouzena v rozporu s hmotným právem, shledává dovolací soud pro její řešení dovolání v dané věci přípustným podle § 237 odst. 1 písm.c) o.s.ř.

Podle ustálené soudní praxe (srov. rozsudek Nejvyššího soudu z 29. 3. 2001, sp.zn. 25 Cdo 2895/99, uveřejněný pod č. 5 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2002) bezdůvodné obohacení představuje závazkový právní vztah, z něž pohledávka vzniká tomu, na jehož úkor se jiný bezdůvodně obohatil, a dluh tomu, kdo obohacení získal. Nejvyšší soud rovněž dovodil, že bezdůvodné obohacení patří mezi nároky, u nichž není zákonnou úpravou stanovena splatnost pohledávek vzniklých z tohoto právního titulu a doba plnění je u nich obvykle vázána na výzvu věřitele podle § 563 obč.zák. V tom případě je dlužník povinen splnit dluh prvního dne poté, kdy byl o plnění věřitelem požádán (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp.zn. 33 Odo 871/2005 2005 /ústavní stížnost proti tomuto rozsudku byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 6. 2006, sp.zn. I. ÚS 42/06/).

Jestliže tedy v projednávané věci odvolací soud dovodil, že ke splatnosti pohledávky z titulu bezdůvodného není potřeba výzvy věřitele k plnění, a že její splatnost nastává již okamžikem přijetí bezdůvodného obohacení, není jeho právní posouzení otázky otevřené dovolacímu přezkumu, správné.

Dovolatel dále zpochybňuje právní závěr odvolacího soudu o zániku pohledávky žalovaného započtením podle § 580 obč.zák. námitkou, že tato pohledávka by byla – za situace, pokud by za

výzvu k plnění mohl být považován projev žalovaného směřující k započtení – promlčená. Napadené rozhodnutí – s ohledem na právní závěr zaujatý odvolacím soudem – však na řešení této otázky nespočívalo, a proto nelze pro její řešení shledat dovolání přípustným podle § 237 odst. 1 písm. c) o.s.ř. Pro úplnost lze dodat, že promlčení práva na vydání bezdůvodného obohacení se neváže k datu splatnosti (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu z 15. 9. 1999, sp.zn. 2 Cdon 2041/97); závěr, že ani obecný počátek promlčecí doby nelze spojovat se splatností dluhu, vyjádřil Nejvyšší soud např. ve svých rozsudcích z 27. 11. 2002, sp.zn. 33 Odo 665/2002, a z 23. 2. 2006, sp.zn. 33 Odo 1174/2005.

Se zřetelem k uvedenému Nejvyšší soud napadený rozsudek v dovoláním napadené části, včetně závislého výroku o nákladech řízení, zrušil (§ 243b odst. 2 část věty za středníkem o.s.ř.). Jelikož důvody, pro něž bylo zrušeno rozhodnutí odvolacího soudu, platí i na rozhodnutí soudu prvního stupně, dovolací soud zrušil i toto rozhodnutí a věc vrátil v tomto rozsahu k dalšímu řízení soudu prvního stupně (§ 243b odst. 3 věta druhá o.s.ř.).

© EPRAVO.CZ – Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Koupě nemovité věci](#)
- [Nesprávný úřední postup \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Platební neschopnost \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Předkupní právo \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Přerušení řízení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Rodinný závod \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Dědictví](#)
- [Výživné](#)
- [Valná hromada](#)
- [Ustanovení zástupce](#)
- [Náhrada škody](#)